

Страсбург, 30 червня 2021 р.

CEPEJ(2021)4REV4

**ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ З ПИТАНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОСУДДЯ
(СЕПЕJ):**

**Керівництво
щодо проведення судових проваджень у режимі відеоконференції**

*Документ затверджено комісією СЕПЕJ на 36-му пленарному засіданні
(16–17 червня 2021 р.)*

КЕРІВНИЦТВО

МЕТА І СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Це Керівництво¹ окреслюють низку основних заходів, які мають вживатись державами й судами, щоб під час проведення судових проваджень у режимі відеоконференції запобігти підриву права на справедливий суд, яке гарантується статтею 6 Європейської конвенції з прав людини (далі - ЄКПЛ), і забезпечити дотримання вимог Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. Метою є надання державам системи дороговказів, спрямованої на усунення будь-яких ризиків порушення прав сторін під час проведення дистанційних судових засідань, зокрема їхнього права бути вислуханими та брати активну участь у провадженні, а також права на захист. Керівництво стосується всіх судових проваджень і можуть також застосовуватися *mutatis mutandis* до діяльності органів прокуратури за умови внесення відповідних змін.

Структура документа: У першій частині розглядаються процедурні аспекти всіх видів судових проваджень і зосереджується увага на особливостях кримінальних проваджень. У другій частині розглядаються технічні й організаційні вимоги до проведення судових проваджень у режимі відеоконференції. У додатку міститься контрольний список основних вимог до використання відеоконференцій у судовій практиці.

ВИЗНАЧЕННЯ

У контексті цього Керівництва перелічені нижче терміни мають такі значення:

- i. **відеоконференція** — система, яка дає змогу здійснювати одночасну двосторонню передачу зображення і звуку й таким чином забезпечує візуальну, аудіальну та вербальну взаємодію під час дистанційного слухання;
- ii. **дистанційне слухання** — слухання, яке проводиться в режимі відеоконференції;
- iii. термін **«суд»** означає орган судової влади, який у межах виконання своїх функцій забезпечує організацію дистанційного слухання.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

- A. Всі передбачені в ЄКПЛ гарантії справедливого суду застосовуються до дистанційних слухань у межах всіх судових проваджень. Основними елементами є право на ефективний доступ до суду, справедливість провадження, змагальний характер процесу, рівність сторін, належне поводження з доказами, час на підготовку матеріалів і доступ до них, ухвалення судом рішення протягом розумного строку, захист даних і керування ризиками.
- B. Державам слід створити законодавче регулювання, яка забезпечує чіткі підстави для проведення судами дистанційних слухань у межах судових проваджень.
- C. Саме суд має вирішувати в межах чинного законодавства, чи певне слухання слід проводити в дистанційному режимі, щоб забезпечити загальну справедливість провадження.

¹ Керівництво було розроблено на основі проекту, підготованого фахівцями CEPEJ: Марек Свєрчинський (Marek Swierczynski) (Польща) та Александром Паланко (Alexandre Palanco) (Франція).

- D. Суд має забезпечити дотримання права сторони на ефективну допомогу адвоката під час усіх судових проваджень, у тому числі конфіденційність їхнього спілкування.

ЧАСТИНА I — ПРОЦЕДУРНІ АСПЕКТИ РЕЖИМУ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ З ТОЧКИ ЗОРУ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Керівництво щодо всіх судових проваджень

Рішення про проведення дистанційного слухання

- 1) Державам слід забезпечити, щоб законодавство давало судам достатні підстави у кожному конкретному випадку вирішувати, чи може або повинно слухання проводитись дистанційно.
- 2) Грунтуючись на прийняте в державі законодавство, суд має визначити, чи проведення дистанційного слухання є обґрунтованим і відповідним з точки зору конкретних обставин справи, а також обґрунтувати своє рішення.
- 3) Сторонам слід надати можливість обговорити із судом такі питання: i) чи можна або чи слід проводити дистанційне слухання справи; ii) які конкретні заходи потрібно здійснити для організації дистанційного слухання; iii) щодо безпеки сторін та їх побоювань щодо цього; iv) можливість звернутися до суду з проханням провести слухання з особистою присутністю із наведенням причин.
- 4) Рішення повинно підлягати оскарженню в компетентному органі влади у відповідності до національного закону.

Право на активну участь

- 5) Суд має надати учасникам можливість перевірити якість звуку та зображення або до початку слухання (наприклад, виконавши самоперевірку), або на його початку, щоб кожен учасник міг ознайомитися з функціями платформи проведення відеоконференцій.
- 6) Під час дистанційного слухання суд повинен мати можливість постійно відстежувати якість зображення та звуку відеозв'язку, щоб звести до мінімуму кількість технічних несправностей, які можуть вплинути на право сторін брати активну участь у провадженні.
- 7) Суд має забезпечити можливість бачити й чути трансляцію для всіх учасників провадження, а також для представників громадськості, якщо воно проводиться у відкритому форматі.
- 8) Під час прийняття рішення про проведення дистанційного слухання і його практичні аспекти суд має враховувати обставини та труднощі осіб, які перебувають у вразливому становищі, як-от діти, мігранти або особи з інвалідністю.
- 9) Суд має призупинити проведення слухання в разі виникнення технічної несправності до моменту її усунення, залежної від її характеру. Таке призупинення має бути задокументована в протоколі дистанційного слухання.

Ідентифікація та приватність

- 10) Усі учасники дистанційного слухання мають бути ідентифіковані судом. Засоби ідентифікації мають чітко відповідати чинному законодавству й не бути надмірно інтрузивними або обтяжливими.

- 11) Приватність учасників дистанційного слухання має бути належно захищена і суд має вживати заходи для зниження ризиків для неї. Потрібно вжити всіх необхідних заходів для усунення будь-якого ризику порушення права сторін на приватність.

Публічність і запис

- 12) Суд має зберегти публічний характер дистанційного слухання, створивши цілісну процедуру участі громадськості. Публічність дистанційного слухання можна забезпечити, наприклад, дозволивши громадськості приєднатися до дистанційного слухання в реальному часі або розмістивши його записи на вебсайті суду.
- 13) Вести фотозйомку, записувати, транслювати чи іншим чином поширювати будь-яку частину дистанційного слухання (включно з аудіозаписами) без попереднього дозволу суду може заборонятись.

Свідки та експерти

- 14) У межах, дозволених національною правовою системою, допит свідків та експертів під час дистанційного слухання має проводитися в порядку, максимально наближеному до практики їх допиту в залі засідання суду.
- 15) Слід ретельно продумати відповідні організаційні заходи, щоб забезпечити цілісність дистанційних слухань та уникнути тиску або впливу на свідків чи експертів під час таких слухань.

Докази

- 16) Суд має надати вказівки щодо процедури, яких учасники повинні дотримуватися для подання документів або інших матеріалів під час дистанційного слухання.
- 17) Слід вжити організаційних заходів, щоб забезпечити можливість для всіх учасників бачити та/або чути матеріали, представлені під час дистанційного слухання.
- 18) Подання нових заяв, аргументів та/або доказів під час дистанційного слухання має відповідати принципу змагальності, причому суд має забезпечити право подання зустрічних доказів.

Перекладачі

- 19) У разі необхідності залучення перекладача під час дистанційного слухання перевагу слід надавати присутності перекладача поряд з учасником, який не розмовляє мовою суду.
- 20) Перекладач повинен мати належний візуальний контакт з особою, мовлення якої перекладає, протягом усього слухання.

Окреме керівництво щодо кримінальних проваджень

Легітимна мета

- 21) Якщо законодавство не вимагає отримання вільної інформованої згоди обвинуваченого, рішення суду щодо його або її участі в дистанційному слуханні має переслідувати легітимну мету.
- 22) Легітимна мета дистанційного слухання у межах кримінального провадження має ґрунтуватися на таких цінностях як охорона громадського порядку, охорона здоров'я, запобігання вчиненню правопорушень і захист права на життя, свободу, захист свідків і

потерпілих від злочинів. Суд може розглядати питання дотримання права на суд протягом розумного строку, зокрема, на наступних етапах провадження після першої інстанції.

Активна участь обвинуваченого

- 23) Відеозв'язок, що забезпечується, має давати обвинуваченому змогу бачити й чути учасників дистанційного слухання, у тому числі інших сторін, суддів, свідків та експертів. Учасники повинні мати змогу бачити й чути обвинуваченого.
- 24) Суд має реагувати на технічні несправності, про які повідомляє обвинувачений. Перед початком дистанційного слухання обвинувачений має бути поінформований про порядок повідомлення головуючому судді про технічні несправності (наприклад, шляхом призначення офіційного відповідального представника, який перебуватиме поряд з обвинуваченим, або використання сигнальної кнопки в інтерфейсі засобу відеозв'язку).
- 25) У разі постійної неприйнятної поведінки обвинуваченого суд має спершу повідомити йому про право суду вимкнути звук, перервати або призупинити сеанс відеозв'язку з обвинуваченим, перш ніж приймати рішення про це.
- 26) У разі вимкнення звуку від обвинуваченого суд має забезпечити представнику його інтересів можливість і надалі реалізовувати право на правничу допомогу під час дистанційного слухання і провадження загалом.

Представництво інтересів

- 27) Обвинувачений повинен мати ефективний доступ до представництва своїх інтересів перед початком дистанційного слухання і під час його проведення, включно з правом до початку слухання конфіденційно спілкуватися зі своїм захисником.
- 28) Суд має перенести або призупинити дистанційне слухання в разі відсутності захисника обвинуваченого. У такому випадку суд має вжити всіх необхідних заходів, щоб забезпечити дотримання права обвинуваченого на захист, включно з можливим призначенням захисника *ex officio*.
- 29) Обвинувачений повинен мати право радитися з захисником і обмінюватися конфіденційними вказівками без нагляду. Присутність інших осіб у приміщенні, у якому обвинувачений перебуває під час такого обміну, не допускається.
- 30) Обвинувачений повинен мати право спілкуватися із захисником за допомогою захищеної системи. Слід забезпечити конфіденційність такого спілкування обвинуваченого. Використання захищеної лінії зв'язку, яка є окремою від лінії відеозв'язку, за допомогою якою проводиться дистанційне слухання, має бути захищене привілеєм на збереження адвокатської таємниці.
- 31) Слід вжити спеціальних організаційних заходів, щоб забезпечити захист конфіденційності спілкування між обвинуваченим і захисником у разі використання послуг перекладача під час такого спілкування.

ЧАСТИНА II — ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ РЕЖИМУ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Основні вимоги

- 32) Державам рекомендується виділяти достатнє державне фінансування та ресурси для забезпечення ефективного проведення судових проваджень у режимі відеоконференції.
- 33) Держави мають забезпечувати максимально наближене до реалістичного проведення слухань, зокрема повноцінне спілкування та взаємодію усіх сторін процесу з особою, яку вони мають вислухати.
- 34) Проведення дистанційного слухання має ґрунтуватися на принципах справедливості, ефективності, швидкості провадження, співпраці, безпеки та законності обробки персональних даних.

Інструкції для учасників

- 35) Суд має надати учасникам чіткі правила, інструкції та/або навчальні матеріали щодо використання засобів відеозв'язку та проведення дистанційного слухання. Рекомендується підготувати інформаційні матеріали не лише в текстовому форматі, а й у вигляді коротких відео. Слід розглянути можливість створення індивідуальних навчальних матеріалів або курсів щодо використання платформи. Учасникам слід нагадати, що вони постають перед судом і повинні поводитися належним чином згідно з вимогами чинного законодавства, належною практикою і судовим етикетом, який потрібно адаптувати для застосування під час дистанційних слухань.
- 36) Суд має надати учасникам завчасне повідомлення про технічні вимоги, зокрема дату, час (з урахуванням різних часових поясів), місце та умови проведення дистанційного слухання.
- 37) Суд має попросити учасників забезпечити наявність надійного відеозв'язку достатньої якості та належну видимість і освітлення для ефективної участі в дистанційному слуханні.
- 38) Якщо це можливо й необхідно, суд має призначити пробну відеоконференцію перед початком дистанційного слухання, щоб дати пояснення щодо того, яким чином відбуватиметься дистанційне слухання, які технології використовуватимуться та будь-яких інших пов'язаних питань.
- 39) Суд та учасники мають приєднатися до відеоконференції завчасно перед початком дистанційного слухання, щоб вирішити всі технічні проблеми.
- 40) Суд має повідомити всіх учасників про можливі технічні й інші труднощі, які можуть виникнути, і нагадати, що не слід говорити надто багато, а також що потрібно вимикати мікрофон, коли вони не говорять.
- 41) Залежно від вимог національного законодавства, учасники можуть брати участь у слуханні, що проводиться в режимі відеоконференції, перебуваючи в залах суду, місцях позбавлення волі, приміщеннях юридичних фірм або інших безпечних місцях. Обстановка слухання, у тому числі обладнання, має гарантувати цілісність заяв усіх учасників, особливо тих, що перебувають у вразливому становищі.

Безпека

- 42) Слід завчасно вжити організаційних заходів для пом'якшення ризику вразливості обладнання, програмного забезпечення і з'єднання для відеоконференції до несанкціонованого доступу, як-от зламування чи іншого виду незаконного доступу.
- 43) Потрібно розробити плани дій в екстрених ситуаціях, щоб ефективно вирішувати такі проблеми, як несподівані технічні несправності, відключення зв'язку, вимкнення електропостачання (альтернативні канали зв'язку та технічна підтримка) або порушення безпеки даних.
- 44) Послуги хмарного обчислення, що використовуються під час дистанційних слухань, і потенційні сховища даних мають відповідати вимогам законодавства щодо захисту даних.
- 45) Використання технологій, особливо інструментів і послуг на базі штучного інтелекту, має зміцнювати автономність суду, а не обмежувати її.
- 46) Використання інструментів на базі штучного інтелекту, таких як електронні фільтри звуку та зображення, має бути під контролем суду.
- 47) У разі виникнення технічної несправності, яку не вдається усунути, дистанційне слухання слід перенести або призупинити.

Технічні стандарти

- 48) Обладнання та програмне забезпечення для відеоконференцій має відповідати мінімальним галузевим стандартам, щоб забезпечити сумісність з будь-якими видами засобів проведення відеоконференцій, а також мінімізувати затримки трансляції відео- й аудіоданих.
- 49) Державам слід розглянути можливість розробити правила щодо відеоконференцій технологічно нейтральними й не вимагати використання певного виду технології, а також не створювати сприятливі умови для використання певного виду.
- 50) Обладнання та програмне забезпечення для відеоконференцій має забезпечувати трансляцію зображення та звуку достатньої якості, щоб підтримувати постійний належний аудіо-візуальний зв'язок, який дає змогу учасниками дотримуватися процедури провадження і брати в ньому активну участь.
- 51) Усі учасники дистанційного слухання, зокрема суддя, повинні мати можливість одночасно бачити й чути особу, яка ставить запитання або робить заяви під час заслухування, а також реакцію інших учасників.
- 52) Система для проведення відеоконференцій, що надається судом, має бути безкоштовною для всіх учасників, легко доступною і зручною в користування, має працювати на стандартному обладнанні й забезпечувати захист даних.
- 53) Державам слід переглядати технічні стандарти, пов'язані з проведенням відеоконференцій.

Технічна допомога

- 54) Судді, сторони, працівники апарату суду та інші учасники під час дистанційних слухань повинні мати доступ до IT-підтримки, щоб уникнути затримок і технічних труднощів під час використання систем для проведення відеоконференцій.

Підготовка та передова практика

55) Державам слід забезпечити для суддів, працівників апарату суду та юристів-практиків належну підготовку з питань ІТ-рішень і пов'язаних міжнародних стандартів захисту прав людини.

56) Державам слід заохочувати суди ділитися кращою практикою проведення відеоконференцій для скорочення витрат і підвищення ефективності.

Додаток

Контрольний список основних вимог до проведення відеоконференцій у судовій практиці

- **Безпека:** бажаний рівень безпеки, що відповідає виду процедури
 - авторизація
 - присутніми можуть бути тільки визначені (запрошені) учасники
 - автентичність особи
 - підтвердження особи учасників
 - приватність (забезпечення приватності конференції)
 - шифрування
 - приватна та публічна інфраструктура
 - публічна інфраструктура (хмара, хостинг)
 - рішення розміщене на місці
 - приватна інфраструктура
 - керування правами користувачів
 - автентифікація учасників
- **Запис**
 - голос
 - голос і зображення
 - багатоканальний голос
- **Доступність**
 - обладнання
 - програмне забезпечення
 - універсальність (зручність використання)
- **Якість**
 - роздільна здатність
 - діапазон частот
 - чутливість
 - обладнання
 - екрани
 - роздільна здатність камери
 - якість мікрофона
 - кількість доріжок (мікрофонів і камер)

- Тип ліцензії:
 - пропрієтарна або на ПЗ з відкритим вихідним кодом
- Обладнання для відеоконференції
 - професійне (встановлене в залах суду на постійній основі)
 - професійне (мобільне)
 - напівпрофесійне (конференц-зали з екранами й камерами)
 - побутова електроніка (вебкамери з колонками, гарнітури з мікрофоном)
 - мобільні пристрої (планшети, мобільні телефони)
- Огляд
 - зал суду: екрани, колонки дають змогу всім учасникам стежити за ходом провадження
 - свідок або експерт
- Стандарти
 - відкриті або
 - пропрієтарні
- Сумісність
 - стандартні протоколи (стандарт MCE)
 - IP-to-IP
- Обмін документами
 - камера для документів (якщо документи у фізичній формі)
 - спільний екран (для електронних матеріалів)
- Робота камери
 - статична (фіксована) камера
 - ручний нахил/поворот/наближення/фокус
 - автоматична (контроль голосом)
 - дистанційне керування
- Захист свідків
 - окреме приміщення для свідків (можливо в іншому місці)
 - спотворення голосу
 - розмивання/спотворення/відключення зображення
- Приватні сесії
 - консультації сторін з адвокатами
- Переклад
 - перекладачі в іншому місці
 - синхронний переклад
- Використання штучного інтелекту

- автоматичне субтитрування
- визначення особи, яка говорить
- перетворення голосу в текст
- фільтри
- Планування відеоконференції
 - використання системи резервування для відеоконференцій (календарні графіки) — зал суду можна зарезервувати відповідно до його технічного оснащення
 - технік — бажано завчасно, налаштувати обладнання для відеоконференції, резерв